

Κείμενο Τόφοι των Βασιλέων

REPUBLIC OF CYPRUS
DEPUTY MINISTRY OF TOURISM

Τάφοι των Βασιλέων
(Γραπτή Ξενάγηση για Audio Guide)

Περιεχόμενα

- 1) Εισαγωγή
- 2) Ιστορική Αναδρομή
- 3) Επεξήγηση της νεκρόπολης
- 4) Ξενάγηση στους Τάφους 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 και στον τύμβο δίπλα από τον τάφο 2

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βγαίνοντας από το εκδοτήριο εισιτηρίων (το γραφείο του φύλακα), προτού ξεκινήσετε την περιήγησή σας, θα σταματήσετε λίγο στα δεξιά, μπροστά από την πέτρινη πινακίδα με την αεροφωτογραφία της νεκρόπολης. Θα ακούσετε μία ιστορική αναδρομή που θα σας βοηθήσει να κατανοήσετε καλύτερα τον αρχαιολογικό χώρο με το όνομα: «Τάφοι των Βασιλέων».

Οι αρχαιολογικός χώρος *Τάφοι των Βασιλέων* αποτελεί τμήμα των νεκροταφείων της αρχαίας Πάφου και βρίσκεται στο άκρο της λεγόμενης *βόρειας Νεκρόπολης*. Ο χώρος αυτός, όπως και το αρχαιολογικό πάρκο της Κάτω Πάφου, περιλαμβάνονται στον κατάλογο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Ουνέσκο. Οι *Τάφοι των Βασιλέων* είναι ταφικά μνημεία εξολοκλήρου λαξευμένα στον βράχο και περιλαμβάνονται στα πιο σημαντικά έργα που έχουν διασωθεί από την αρχαιότητα, αφού είναι από τα λίγα μνημεία ελληνιστικής αρχιτεκτονικής που μπορεί κάποιος να δει στην Πάφο.

Θα αναρωτιέστε βέβαια για ποιο λόγο είναι σημαντική μία νεκρόπολη και γιατί να την επισκεφθεί κανείς. Από μία νεκρόπολη παίρνουμε σημαντικές πληροφορίες για τη ζωή των κατοίκων της πόλης, κυρίως σε ό,τι αφορά την κοινωνική τους θέση, μερικές φορές και για τα επαγγέλματά τους. Κατ'επέκτασιν αποκομίζουμε πληροφορίες που αφορούν την καθημερινή ζωή της πόλης, στις σχέσεις της με τον έξω κόσμο, τις επαφές με άλλους

πολιτισμούς και ενδεχομένως τις επιδράσεις που δέχθηκε από αυτούς. Οι ταφικές συνήθειες των κατοίκων είναι επίσης ένα σημαντικό θέμα μελέτης, εφόσον ο τρόπος ταφής και τα κτερίσματα που συνοδεύουν τους νεκρούς αποκαλύπτουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, την καταγωγή τους και άλλα πολύτιμα ιστορικά στοιχεία.

Παρά την ονομασία του χώρου, *Τάφοι των Βασιλέων*, δεν υπάρχουν αρχαιολογικές ενδείξεις, εκτός ίσως από μια περίπτωση που θα δούμε στη συνέχεια, που να αποδεικνύουν ότι Κύπριοι βασιλείς έχουν ταφεί μέσα σε αυτά τα μνημεία. Η χρονολόγηση των τάφων κατά την Ελληνιστική και τη Ρωμαϊκή περίοδο αποκλείει το ενδεχόμενο αυτό, εφόσον τα κυπριακά βασίλεια καταργήθηκαν με την κατάκτηση της Κύπρου από τους Πτολεμαίους. Η ονομασία τους λοιπόν οφείλεται στη μνημειακή τους όψη και στη μεγαλοπρέπεια της αρχιτεκτονικής τους.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Παρακάτω θα γίνει επεξήγηση των ιστορικών γεγονότων από την Περίοδο των κυπριακών βασιλείων μέχρι την Ελληνιστική και τη Ρωμαϊκή περίοδο.

Η Κύπρος από το τέλος της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, ίσως και από τον 11^ο αι. π.Χ., αρχίζει να οργανώνεται σε πόλεις- βασίλεια. Ένα από αυτά ήταν και το βασίλειο της Πάφου, στην τοποθεσία όπου σήμερα

βρίσκεται το χωριό Κούκλια, δεκαεπτά χιλιόμετρα ανατολικά της σημερινής Πάφου. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση, ιδρυτής της πόλης ήταν ο Αγαπήνωρ, βασιλιάς της Τεγέας στην Αρκαδία της Πελοποννήσου, ο οποίος έφθασε στην Κύπρο μετά το τέλος του Τρωικού πολέμου.

Στην Πάφο βρίσκεται και ένα από τα σημαντικότερα ιερά που ήταν αφιερωμένα στην Μεγάλη Θεά της Κύπρου, η οποία αργότερα ταυτίστηκε με την Αφροδίτη. Η Αφροδίτη, η θεά του έρωτα και της ομορφιάς της ελληνικής μυθολογίας, σύμφωνα με την μυθολογική παράδοση αναδύθηκε από τον αφρό της θάλασσας κοντά στις ακτές της Πάφου.

Το βασίλειο της Πάφου άνθισε για αρκετούς αιώνες ακολουθώντας τις τύχες των άλλων βασιλείων του νησιού. Στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. το νησί ολόκληρο περιέρχεται στην περσική αυτοκρατορία. Η περίοδος που ακολουθεί, ιδιαίτερα από τα μέσα του 5^{ου} αι. μέχρι τις αρχές του 4^{ου} αι. π.Χ., βρίσκει την Κύπρο αντιμέτωπη με την περσική κυριαρχία και τα κυπριακά βασίλεια να πολεμούν για την ανεξαρτησία τους. Η πρώτη επιτυχημένη προσπάθεια γίνεται το 450 π.Χ. με τη βοήθεια αθηναϊκού στόλου με επικεφαλής τον Αθηναίο στρατηγό Κίμωνα, αλλά δεν διαρκεί για πολύ και τελικά η Κύπρος επανέρχεται στην σφαίρα επιρροής της περσικής αυτοκρατορίας. Το 411 π.Χ. εμφανίζεται στην πολιτική σκηνή της Κύπρου ένας σημαντικός πολιτικός άνδρας και ηγέτης, ο βασιλιάς της Σαλαμίνας Ευαγόρας Α'. Ο Ευαγόρας, με τη βοήθεια των Αθηναίων, προσπάθησε να ενώσει τα κυπριακά βασίλεια εναντίον της Περσικής Αυτοκρατορίας.

Κατάφερε να θέσει υπό την επιρροή του τα περισσότερα βασίλεια της Κύπρου, όμως το Κίτιο, η Αμαθούντα και οι Σόλοι δεν δέχτηκαν την ηγεμονία του και ζήτησαν βοήθεια από τους Πέρσες. Μετά από μία μεγάλη ήττα το 380 π.Χ, ο Ευαγόρας υπέγραψε συνθήκη ειρήνης με τον βασιλιά της Περσίας. Η περσική κυριαρχία τελειώνει με την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ανατολή. Μετά από την κατάληψη της Τύρου από τον Μέγα Αλέξανδρο, στην οποία βοήθησαν και οι βασιλείς της Κύπρου στέλνοντας 100 καράβια, ο Μακεδόνας στρατηλάτης παραχώρησε αυτονομία στα κυπριακά βασίλεια. Ο Μέγας Αλέξανδρος πεθαίνει το 323 π.Χ. και η Κύπρος, ύστερα από μεγάλη διαμάχη μεταξύ των δύο στρατηγών του, Πτολεμαίου και Αντίγονου, καταλήγει στα χέρια του Πτολεμαίου, ο οποίος ιδρύει τη βασιλική δυναστεία των Πτολεμαίων. Λίγο πριν την κατάλυση του βασιλείου της Πάφου από τον Πτολεμαίο, ο τελευταίος βασιλιάς της ο Νικοκλής, αποφάσισε στα τέλη του 4^{ου} αι. π.Χ. να ιδρύσει μια νέα πόλη, την Νέα Πάφο, στο χώρο της σημερινής Κάτω Πάφου. Η νέα πόλη ήταν το οικονομικό κέντρο του βασιλείου, ενώ η παλαιά πρωτεύουσα του βασιλείου, που ονομάστηκε Παλαίπαφος, παρέμεινε το θρησκευτικό κέντρο και η έδρα του βασιλιά.

Η Ελληνιστική περίοδος ξεκινά μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και από τις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ. βρίσκει την Κύπρο τμήμα του βασιλείου των Πτολεμαίων, οι οποίοι είχαν έδρα τους την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Από τον 2^ο αι. π.Χ. η Πάφος έγινε πρωτεύουσα της Κύπρου. Αυτό οφειλόταν κυρίως στην στρατηγική της θέση στην ανατολική Μεσόγειο,

στην εγγύτητα της πόλης προς την Αλεξάνδρεια και στο μεγάλο λιμάνι. Από το λιμάνι της Πάφου, όπου ελλιμενιζόταν ο πολεμικός στόλος των Πτολεμαίων, διεξαγόταν μεγάλης κλίμακας εμπόριο και εξαγωγή προς την Αίγυπτο των πρώτων υλών που διέθετε η Κύπρος, κυρίως του χαλκού και της ξυλείας.

Η Πάφος παρέμεινε πρωτεύουσα της Κύπρου μέχρι και το τέλος της Ρωμαϊκής περιόδου. Οι Ρωμαίοι κατέκτησαν οριστικά το νησί το 30 π.Χ. και η Κύπρος παρέμεινε υπό ρωμαϊκή διοίκηση μέχρι το 330 μ.Χ., οπότε η αυτοκρατορία διασπάται σε δύο μέρη, τη δυτική και την ανατολική ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Η Κύπρος γίνεται μέρος της ανατολικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, η οποία εξελίχθηκε στη γνωστή σε εμάς σήμερα Βυζαντινή αυτοκρατορία.

Επεξήγηση της Νεκρόπολης

Η νεκρόπολη είναι σύγχρονη της ίδρυσης της Νέας Πάφου και όπως προαναφέρθηκε, τα κυπριακά βασίλεια καταργούνται στα τέλη του 4^{ου} αι. π.Χ, οπότε δεν είναι δυνατόν να έχουμε ταφές Κυπρίων βασιλέων. Λόγω της μνημειακής αρχιτεκτονικής των τάφων, συνάγεται το συμπέρασμα ότι το μέρος αυτό της νεκρόπολης της Πάφου θα χρησιμοποιήθηκε για ταφές πλουσίων και ίσως για ταφές αξιωματούχων του πτολεμαϊκού κράτους, που υπηρετούσαν στην Πάφο.

Η επίσκεψη αυτή περιλαμβάνει μόνο ένα κομμάτι της νεκρόπολης, το βόρειο τμήμα, το οποίο μπήκε στον κατάλογο της Ουνέσκο και είναι το πιο εντυπωσιακό. Η συνολική έκταση των νεκροταφείων είναι πολύ μεγάλη, καθώς καταλαμβάνει ολόκληρη την περιοχή που εκτείνεται περιμετρικά έξω από τα τείχη της Πάφου και περιλαμβάνει πολλών ειδών τάφους πέρα από τους λαξευτούς στον βράχο. Οι αρχαιότεροι τάφοι είναι σύγχρονοι της ίδρυσης της Νέας Πάφου, δηλαδή του τέλους του 4^{ου} αι. π.Χ. Οι πιο μεγαλοπρεπείς είναι λίγο μεταγενέστεροι, προς τον 3^ο αι. π.Χ., όταν δημιουργήθηκαν οι πλούσιες οικογένειες. Έπειτα η περιοχή γέμισε από τάφους, απλώθηκαν παντού οι υπόλοιπες ταφές και ο χώρος συνέχισε να χρησιμοποιείται ως νεκροταφείο, αλλά για φτωχότερους που ξαναχρησιμοποιούσαν το χώρο.

Δυστυχώς η νεκρόπολη αυτή ήταν ανέκαθεν γνωστή και δεν είχε μόνο συληθεί, αλλά είχε χρησιμοποιηθεί για πολλά χρόνια από λατόμους, τρωγλοδύτες και άλλους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να προκληθούν μεγάλες καταστροφές στα μνημεία, οι οποίες δυστυχώς σε ορισμένες περιπτώσεις είναι ολοκληρωτικές.

Παρακάτω θα ακούσετε την περιγραφή και των οκτώ τάφων ξεχωριστά.

Τάφος Αρ. 1

Προχωρήστε τώρα στα αριστερά, όπου θα δείτε ένα τάφο που δεν είναι ιδιαίτερα μεγαλοπρεπής, είναι όμως λαξευμένος στο βράχο, μισός υπέργειος και μισός υπόγειος. Περάστε από την ορθογώνια είσοδο για να οδηγηθείτε στο εσωτερικό του θαλάμου. Εδώ βλέπετε δύο μικρές θήκες για παιδικές ταφές και πέντε θήκες για ενήλικες .

Αν κοιτάξετε γύρω από τις ταφικές θήκες θα δείτε μερικά υπολείμματα του χρωματιστού κονιάματος, με το οποίο ήταν καλυμμένη ολόκληρη η εσωτερική επιφάνεια του τάφου. Το κονίαμα αυτό έμπαινε για προστασία της πέτρας, καθώς επίσης και για διακόσμηση του εσωτερικού του τάφου, έτσι ώστε να φαίνεται πιο πλούσιος. Η επικάλυψη των τοιχωμάτων των τάφων με αυτό το κονίαμα δημιουργούσε τη ψευδαίσθηση ότι ήταν επενδυμένοι με μάρμαρο ή με κάποιο άλλο ακριβό υλικό, τα οποία ήταν συχνά εισηγμένα στο νησί.

Βγείτε από τον τάφο και προχωρήστε προς τα κάτω, προς την πλευρά της θάλασσας, ακολουθώντας τον πλατύ χωμάτινο δρόμο. Λίγα βήματα πιο κάτω θα δείτε πρώτα τον τύμβο, τον βραχώδη λόφο δηλαδή, στα αριστερά και μετά την κατευθυντήρια πινακίδα που θα σας οδηγήσει στον τάφο με αριθμό 2.

Τύμβος και Τάφος Αρ. 2

Τάφος 2

Θα βρεθείτε μέσα στον τάφο αν προχωρήσετε κυκλικά στα αριστερά από το μονοπατάκι, πηγαίνοντας δηλαδή προς τα πίσω, προς τον τάφο με αρ.1. Θα αντικρύσετε τώρα μπροστά σας το τάφο με αρ. 2. Αφού φτάσετε, θα δείτε στα αριστερά σας το πηγάδι και δίπλα από αυτό τον κλιμακωτό *δρόμο*. *Δρόμος* ονομάζεται η πέτρινη σκάλα που οδηγεί στο εσωτερικό του τάφου. Είναι ένας τάφος με αίθριο και περιστύλιο δωρικού ρυθμού, όμως θα κατανοήσετε καλύτερα τον δωρικό αρχιτεκτονικό ρυθμό όταν θα επισκεφτείτε τους τάφους 3 και 4, όπου διακρίνεται πολύ καλά το αίθριο με τους δωρικούς κίονες. Ακριβώς απέναντι σας, στη βόρεια πλευρά δηλαδή, βλέπετε δύο βωμούς που μοιάζουν με πρόσοψη ναού. Οι βωμοί λαξεύτηκαν πάνω από τη ταφική θήκη. Στα δεξιά σας βρίσκεται ο νεκρικός θάλαμος με δύο ειδών ταφές, τις θήκες και τους κιβωτιόσχημους τάφους. Πάνω από την είσοδο του νεκρικού θαλάμου υπάρχει μία τετράγωνη εσοχή, μέσα στην οποία υπήρχε μία πλάκα όπου ήταν γραμμένο το όνομα της οικογένειας. Ο τάφος υπέστη μετατροπές κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο. Σε κάποια φάση αποφάσισαν πιθανώς να στεγάσουν το αίθριο, όπως φαίνεται από τα ίχνη των υποδοχών, οι οποίες λαξεύτηκαν στις τρεις πλευρές του αίθριου.

Γνωρίζουμε από διάφορες αρχαιολογικές ενδείξεις, ότι σε αυτό το νεκροταφείο της Ελληνιστικής περιόδου συνέχιζαν να τηρούνται πολλά από

τα ταφικά έθιμα που υπήρχαν στην αρχαία Ελλάδα. Ορισμένα είναι γνωστά και από τις περιγραφές του Ομήρου. Πριν τον ενταφιασμό του νεκρού οι συγγενείς άλειφαν το σώμα του με λάδι, το κάλυπταν με ένα λινό ύφασμα και κατόπιν γινόταν η *πρόθεσις* του νεκρού. Αρχίζαν τα μοιρολόγια και οι συγγενείς επισκέπτονταν για τελευταία φορά τον νεκρό. Έπειτα γινόταν η εκφορά, σιωπηλά γύρω από τους δρόμους της πόλης πριν καταλήξει στο νεκροταφείο για τον ενταφιασμό. Μετά από τον ενταφιασμό ακολουθούσε το *περίδειπνο*, νεκρόδειπνο δηλαδή, κατά το οποίο οι συγγενείς έτρωγαν μέσα στον τάφο. Τα κτερίσματα, όπως για παράδειγμα οι αμφορείς που έχουν βρεθεί, είναι ενδεικτικά αγγεία τέλεσης των ταφικών εθίμων. Οι αμφορείς χρησιμοποιούνταν πιθανόν για τις σπονδές οίνου και ελαίων, ως προσφορές προς τους νεκρούς. Το πηγάδι είχε τελετουργικό και συμβολικό χαρακτήρα, όπως επίσης και τα χρυσά κοσμήματα. Τα χρυσά κοσμήματα που έβαζαν μαζί με τις ταφές συνόδευαν τον νεκρό στη μετά θάνατο ζωή. Γενικά τα κτερίσματα μαρτυρούν νεκροφοβία, καθώς πίστευαν ότι ο νεκρός θα επέστρεφε και θα τα διεκδικούσε. Μερικά από αυτά τα ευρήματα μπορείτε να τα δείτε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πάφου.

Ανεβείτε από τον κλιμακωτό δρόμο για να βρεθείτε στην επίπεδη επιφάνεια του τύμβου.

ΤΥΜΒΟΣ

Οι τύμβοι είναι ενδεικτικά σημεία της ύπαρξης τάφων από κάτω, με αποτέλεσμα οι τυμβωρύχοι να μπορούν να εντοπίζουν τους τάφους. Έτσι και ο Cesnola, ο οποίος σύλησε την νεκρόπολη, όπως και πολλούς άλλους αρχαιολογικούς χώρους στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ήξερε που να σκάψει για να βρει τους τάφους. Ο Ιταλικής καταγωγής Louigi Palma Di Cesnola έφθασε στην Κύπρο ως Πρόξενος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, αφού υπηρέτησε στον εμφύλιο πόλεμο της Αμερικής. Μετά τη λήξη του πολέμου μπήκε στο Διπλωματικό σώμα. Ο Cesnola γοητεύτηκε από τις αρχαιότητες και άρχισε ανασκαφικό έργο, με σκοπό, όχι βέβαια την ανάδειξη των αρχαιοτήτων της Κύπρου, αλλά την εξεύρεση θησαυρών, τους οποίους θα πουλούσε. Σαν καιροσκόπος που ήταν προκάλεσε μεγάλη ζημιά, αφού δεν ακολούθησε ορθή διαδικασία στην ανασκαφή και στη μετέπειτα μεταφορά των ευρημάτων, με αποτέλεσμα να καταστρέψει πολλά από αυτά. Δεν τηρούσε ημερολόγιο ανασκαφών, ούτε σημείωνε τον χώρο προέλευσης του κάθε ευρήματος, γι' αυτό και δεν ξέρουμε την ακριβή προέλευση των περισσότερων από αυτά. Η τακτική που ακολούθησε ήταν να σκάβει για θησαυρούς, χωρίς φροντίδα και σεβασμό στον αρχαίο πολιτισμό, και μετά να σκεπάζει τον χώρο. Ο Cesnola ήταν σύγχρονος του Σλήμαν (ο οποίος ανακάλυψε την Τροία και τις Μυκήνες). Έχοντας λοιπόν υπόψιν του τους θησαυρούς, που είχε βρει ο Σλήμαν και θέλοντας να τον ξεπεράσει, έκανε ακόμα μεγαλύτερη ζημιά βάζοντας τα ευρήματα από διάφορους αρχαιολογικούς χώρους μαζί και προσπαθώντας να τα πουλήσει όλα μαζί.

Τελικά, ύστερα από μεγάλη περιπλάνηση, οι κυπριακές αρχαιότητες αγοράστηκαν από το αμερικανικό κράτος και έγιναν η αφορμή για να ιδρυθεί το Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. Ο Cesnola εξήγαγε από την Κύπρο 35.573 αντικείμενα, από τα οποία τα περισσότερα εκτίθενται σήμερα στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης.

Ο Τύμβος αυτός είναι ο μεγαλύτερος του αρχαίου νεκροταφείου. Οι τύμβοι είναι ευρύτατα γνωστοί και πρόκειται για κοινά ταφικά μνημεία στη Μακεδονία, την πατρίδα του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η επιφάνεια του τύμβου, στην οποία βρίσκεστε αφού έχετε ανέβει το κλιμακωτό δρόμο, είναι διαχωρισμένη σε ταφικούς περιβόλους, δηλαδή σε οικογενειακούς χώρους ταφής. Οι κλιμακωτοί δρόμοι που βλέπετε οδηγούν στο εσωτερικό των νεκρικών θαλάμων. Όλες οι ταφές του τύμβου είναι της Ελληνιστικής περιόδου, δηλαδή από το 325- 58 πΧ. Έχουν ανασκαφεί πάρα πολλοί τάφοι στον Τύμβο αυτό.

Επιστρέψτε στον πλατύ χωμάτινο δρόμο .

Προχωρήστε τώρα ευθεία δυτικά προς τη θάλασσα για να φτάσετε στους τάφους 3 και 4.

ΤΑΦΟΣ 3

Ψάξτε να εντοπίσετε την είσοδο αυτού του τάφου· θα διαπιστώσετε ότι δεν είναι ευδιάκριτη . Ο λόγος είναι η προφύλαξη των τάφων και των κτερισμάτων τους από τους τυμβωρύχους. Σταματήστε όμως από πάνω για να θαυμάσετε την ταφική αρχιτεκτονική. Αυτός ο Τάφος είναι δωρικού ρυθμού, του αρχαιότερου δηλαδή κωδικοποιημένου ρυθμού της ελληνικής αρχιτεκτονικής. Το σημαντικότερο μνημείο δωρικού ρυθμού είναι ο ναός της θεάς Αθηνάς (γνωστός και ως Παρθενώνας) στην Ακρόπολη της Αθήνας.

Βλέπετε το αίθριο που περιβάλλεται από στοά δωρικού ρυθμού. Οι κίονες στον δωρικό ρυθμό δεν έχουν βάση και τα κιονόκρανα είναι λιτά. Πάνω από τους κίονες φαίνεται πολύ καλά ο αναστηλωμένος δωρικός θριγκός με τις μετόπες και τα τρίγλυφα. Η μετόπη είναι η επίπεδη επιφάνεια μεταξύ των τριγλύφων. Τα αρχιτεκτονικά πρότυπα των τάφων προέρχονται κατά πάσα πιθανότητα από την ταφική αρχιτεκτονική των νεκροπόλεων της Αλεξάνδρειας. Μεγάλες ομοιότητες διαπιστώνονται με τα ταφικά μνημεία στη νεκρόπολη Μουσταφά Πασά της Αλεξάνδρειας. Τα περισσότερα στοιχεία αυτής της ταφικής αρχιτεκτονικής προέρχονται από την αρχιτεκτονική των οικιών της Ελληνιστικής περιόδου, όπως τις γνωρίζουμε από τη Δήλο, την Πέργαμο, την Πριήνη και άλλες πόλεις του αρχαίου ελληνικού κόσμου.

Προχωρήστε ευθεία για να μπειτε από τον κλιμακωτό δρόμο στο εσωτερικό του τάφου. Μόλις κατεβείτε θα δείτε στα αριστερά σας ένα πηγάδι. Το πηγάδι έχει τελετουργικό και συμβολικό σκοπό. Στην αρχαία ελληνική μυθολογία ο ψυχοπομπός θεός Ερμής παρέδιδε τις ψυχές των νεκρών στον Χάροντα, για να καταλήξουν στο βασίλειο του Άδη, του θεού του κάτω κόσμου. Οι νεκροί περνούσαν από τον κόσμο των ζωντανών στον κάτω κόσμο, τον κόσμο των νεκρών, μέσω του ποταμού Αχέροντα (ο οποίος βρίσκεται στην Ήπειρο). Έτσι και εδώ, λόγω του νερού που περιέχει το πηγάδι, συμβολίζεται το πέρασμα από τον πάνω κόσμο στον κάτω κόσμο. Η κάθε ψυχή περνώντας από το πορθμείο του Χάροντα έπρεπε να δώσει και έναν οβολό για τη μεταφορά. Μεταξύ των ευρημάτων από τους τάφους συγκαταλέγονται και ορισμένα νομίσματα, τα οποία προφανώς θα είχαν αυτή τη χρήση, την πληρωμή δηλαδή για τη μεταφορά του νεκρού στον κάτω κόσμο. Ο λόγος ύπαρξης του πηγαδιού είναι και τελετουργικός, γιατί μετά από κάθε ταφή έπρεπε οι παρευρισκόμενοι να πλυθούν πριν φύγουν από το τάφο (έθιμο το οποίο διατηρούμε και μέχρι σήμερα στην Κύπρο, στις ταφές σε χριστιανικά ορθόδοξα νεκροταφεία). Το νερό λειτουργεί και ως καθαρτήριο μέσο.

Στην δυτική πλευρά του τάφου, δεξιά δηλαδή από το πηγάδι, μόλις κατεβείτε από τον κλιμακωτό δρόμο, βρίσκεται ο νεκρικός θάλαμος. Έχουν ανασκαφεί αρκετές ταφικές θήκες στις πλευρές του και απέναντι ακριβώς από τον νεκρικό θάλαμο βρίσκεται ένας άλλος μεγάλος, καμαροσκέπαστος, που πιθανόν να έχει χρησιμοποιηθεί για τελετουργικούς σκοπούς. Ο

δεύτερος νεκρικός θάλαμος βρίσκεται στη βορειοανατολική πλευρά και επικοινωνεί με άλλο τάφο μέσω μιας τρύπας που άνοιξαν οι τυμβωρύχοι. Ο τάφος αποτελείται από κλιμακωτό δρόμο και κιβωτιόσχημους τάφους καθώς και άλλο ένα πηγάδι.

Αν κοιτάξετε γύρω από την καμαροσκέπαστη οροφή του νεκρικού θαλάμου θα δείτε μερικά υπολείμματα του κονιάματος, με το οποίο ήταν καλυμμένη ολόκληρη η εσωτερική επιφάνεια του τάφου. Το κονίαμα αυτό έμπαινε για να προστατεύεται η πέτρα. Έμπαινε επίσης για τη διακόσμηση του εσωτερικού του τάφου ώστε να φαίνεται πιο πλούσιος, αφού με τη διακόσμηση έκαναν τους τάφους να μοιάζουν επενδυμένοι με μάρμαρο ή άλλο ακριβό υλικό. Ο τάφος αυτός έχει αναστηλωθεί, όπως και οι κίονες που βλέπετε καθώς και η ανατολική στοά, όπου διακρίνεται καλύτερα ο δωρικός θριγκός.

ΤΑΦΟΣ 4

Βγαίνοντας από τον τάφο με αρ. 3, βλέπουμε ακριβώς δίπλα ένα δεύτερο τάφο με αίθριο και δωρικό περιστύλιο, τον τάφο με αρ. 4. Ο τάφος αυτός είναι προσιτός μέσω ενός κλιμακωτού δρόμου με δεκατρία σκαλοπάτια. Ο κλιμακωτός δρόμος ήταν μερικώς στεγασμένος με ορθογώνιες πλάκες. Μπείτε στο εσωτερικό του τάφου. Ακριβώς απέναντι από τον δρόμο είναι ο νεκρικός θάλαμος με θήκες για απλές ταφές, ο οποίος επικοινωνεί με την

ανατολική στοά. Κάτω από τις στοές έχουν ανασκαφεί μερικοί κιβωτιόσχημοι τάφοι. Δυτικά αυτού του κεντρικού συμπλέγματος έχει ανασκαφεί ένας μεγάλος τάφος με δρόμο και μεγάλο ταφικό θάλαμο, μέσα στον οποίο λαξεύτηκαν δέκα θήκες και στο δάπεδο ένας παιδικός τάφος. Ο θάλαμος καταστράφηκε αρκετά από τη λατόμηση, αλλά ο τάφος βρέθηκε άθικτος, και μέσα σ' αυτόν βρέθηκαν μερικά χρυσά κοσμήματα. Αυτός ο τάφος χρησιμοποιήθηκε μόνο κατά την Ελληνιστική περίοδο.

Εδώ ο δωρικός θριγκός, οι μετώπες και τα τρίγλυφα δηλαδή, φαίνονται και στις τέσσερις στοές. Το διαφορετικό σε αυτή την περίπτωση είναι ότι η δυτική στοά υποβασιμάζεται από τετράγωνους πεσσούς αντί για κίονες, που έχουν οι άλλες τρεις στοές. Κοντά στην είσοδο βρίσκεται και το πηγάδι, που όπως αναφέρθηκε στον προηγούμενο τάφο, έχει τελετουργικό αλλά και συμβολικό χαρακτήρα..

Ο λόγος που οι τάφοι κτιζόντουσαν με αυτό τον τρόπο, με το περίστυλο αίθριο δηλαδή, ήταν για να μιμηθούν την αρχιτεκτονική των οικιών. Ο τάφος είναι η κατοικία του νεκρού, άρα πρέπει να μοιάζει με αυτή. Πίστευαν επίσης στη μετά θάνατο ζωή . Οι οικίες κατά την Ελληνιστική περίοδο κτιζόντουσαν με αυτό τον έξυπνο τρόπο, με εσωτερική αυλή και τα δωμάτια γύρω από αυτή. Μία τέτοια οικία, την οποία μπορείτε να δείτε, είναι και η οικία του Διόνυσου στο αρχαιολογικό πάρκο της Κάτω Πάφου.

Δύο επιτάφιοι κιονίσκοι σώζονται ακόμα και διατηρούν επίσης το κόκκινο χρώμα που χρησιμοποιείτο για την διακόσμηση του τάφου. Ανήκουν σε

θαλαμωτό τάφο, ο οποίος καταστράφηκε πολύ από τη λατόμηση. Οι επιτάφιοι κιονίσκοι είναι πιο ταπεινά ταφικά μνημεία από τις επιτύμβιες στήλες και έφεραν απλά το όνομα και την καταγωγή του νεκρού. Το αίθριο ίσως να ήταν καλυμμένο, κλειστό δηλαδή από πάνω, γιατί πάνω από τον θριγκό υπάρχει κάτι σαν βάση, όπου ίσως να έμπαιναν δοκοί για τη στέγαση.

Οι νεκροί μεταφέρονταν στον χώρο της νεκρόπολης για να ταφούν πιθανόν σε ξύλινα φέρετρα, ή απλά στο νεκρικό κρεβάτι. Δεν έχουμε μαρτυρίες για ανεύρεση σαρκοφάγων σε αυτούς τους τάφους. Πάντως μαρμάρινες σαρκοφάγοι χρησιμοποιούνταν συχνά σε πολυτελείς ταφές και έχουν ανακαλυφθεί αρκετές από αυτές, στην περιοχή της Πάφου (ορισμένες σαρκοφάγους μπορείτε να δείτε στο μουσείο της Πάφου).

ΤΑΦΟΣ ΑΡ. 5

Προχωρήστε προς τη θάλασσα μέχρι που να φτάσετε στο επόμενο χωμάτινο δρομάκι, που είναι παράλληλο με τη θάλασσα και κατευθυνθείτε στα δεξιά, δυτικά δηλαδή. Τον επόμενο τάφο με αρ. 5 θα τον δείτε στα δεξιά σας. Είναι ο τέταρτος τάφος δωρικού ρυθμού με περίστυλο αίθριο που θα επισκεφθείτε σε αυτή την νεκρόπολη. Το αίθριο αυτό περιβάλλεται από δώδεκα πεσσούς στη θέση των κιόνων. Μπορείτε να μπειτε στο εσωτερικό και αυτού του τάφου από τον μνημειακό κλιμακωτό δρόμο. Ο δρόμος καταλήγει σε καμαροσκέπαστη είσοδο. Προχωρώντας από το στεγασμένο μέρος του δρόμου γύρω – γύρω η στοά επεκτείνεται και στις τέσσερις πλευρές του τάφου. Βόρεια του δρόμου φαίνεται ο επιτύμβιος κιονίσκος που μας υποδεικνύει την ταφική θήκη. Απέναντι από τον δρόμο, στη νότια δηλαδή πλευρά, υπάρχει ο τελετουργικός θάλαμος, όπου γίνονταν οι νεκρικές προσφορές, χοές, σπονδές οίνου, ελαίων, προσφορές στον νεκρό σε γάλα και μέλι, νερό και κρασί. Επίσης προσφέρονταν καρποί και τροφή. Είναι ένας πολύ μεγάλος τάφος. Καλύπτει συνολικά 390 τ.μ. και έχει πέντε μέτρα βάθος. Ένα διαφορετικό στοιχείο εδώ είναι ότι το πηγάδι βρίσκεται στο κέντρο του αίθριου και όχι στη γωνιά στην απόληξη του δρόμου. Η δυτική στοά καταστράφηκε πριν από τον μεσαίωνα και στη νοτιοδυτική της γωνιά κτίστηκε κεραμεικός κλίβανος στον οποίο βρέθηκε εφυαλωμένη κεραμεική, χαρακτηριστική των μεσαιωνικών χρόνων της Κύπρου.

(Πρόκειται για αγγεία που μοιάζουν γυαλισμένα στην εξωτερική επιφάνεια και συνήθως απεικονίζουν αντρώγυνα. Τα έπαιρναν δώρα στους γάμους)

ΤΑΦΟΣ ΑΡ. 6

Επιστρέψτε και πάλι στο μικρό χωμάτινο δρομάκι παράλληλα με τη θάλασσα και ακολουθήστε το μονοπατάκι στα δεξιά, το οποίο θα σας οδηγήσει στην είσοδο του τάφου με αρ 6. Αυτός ο δρόμος είναι πολύ εντυπωσιακός. Είναι ο μακρύτερος που έχει ανασκαφεί ποτέ στην Κύπρο και ένα πολύ μεγάλο μέρος του, περίπου 20 μέτρα, είναι καμαροσκέπαστο. Μπαίνοντας από τον δρόμο για να οδηγηθείτε στο εσωτερικό του τάφου, στα αριστερά σας, θα δείτε το πηγάδι που είναι προσβάσιμο μέσω ενός κλιμακοστασίου με εννέα σκαλοπάτια. Απέναντι από το πηγάδι βλέπετε δύο θήκες λαξευμένες στον βράχο και από κάτω μία τράπεζα προσφορών, όπου προσέφεραν στον νεκρό γάλα, μέλι, νερό και κρασί. Επίσης προσφέρονταν καρποί και τροφή. Σε μερικές περιπτώσεις βρέθηκαν κατάλοιπα από στάχτη, τα οποία οδηγούν τους αρχαιολόγους στο συμπέρασμα ότι γίνονταν και τελετουργικές πυρές, όπου προσέφεραν στους νεκρούς αυγά, πουλιά, κ.ά. Ο εντυπωσιακός αυτός δρόμος καταλήγει στο αίθριο και ακριβώς απέναντι ο νεκρικός θάλαμος, ο οποίος περιλαμβάνει τρεις θήκες και ένα κιβωτιόσχημο τάφο.

Οι θήκες αυτές ήταν σφραγισμένες με τοίχο πάνω στον οποίο ζωγράφιζαν απομίμηση ξύλινων θυρών.

ΤΑΦΟΣ ΑΡ. 7.

Ο επόμενος και πιο βόρειος τάφος είναι ο τάφος 7. Προχωρήστε βορειότερα προς την περίφραξη, στην κατεύθυνση του ξενοδοχείου και λίγα μέτρα πριν από αυτό θα αντικρύσετε τον τάφο με αρ. 7, γνωστό επίσης και ως «Παλιοεκκλησιά» γιατί είχε μετατραπεί σε εκκλησία. Αυτός ο τάφος είναι πολύ καλά διατηρημένος, μπορείτε να δείτε και τα υπολείμματα του κονιάματος. Επίσης ο δωρικός θριγκός (μετόπες και τρίγλυφα) είναι καλοδιατηρημένος. Στις πλευρές του δρόμου είναι λαξεμένες διάφορες θήκες και οστεοφυλάκια. Τα οστεοφυλάκια χρησίμευαν στη φύλαξη των οστών, όταν οι τάφοι χρησιμοποιούνταν ξανά. Υπάρχουν δύο νεκρικοί θαλάμοι μέσα στον τάφο με θήκες και φυσικά το απαραίτητο πηγάδι, κάτω από την ανατολική στοιά.

Επιστρέψτε και πάλι στον μεγάλο κεντρικό χωμάτινο δρόμο και κατευθυνθείτε αντίστροφα προς την έξοδο της νεκρόπολης. Λίγα μέτρα πιο κάτω θα δείτε τον τάφο με αριθμό 8.

ΤΑΦΟΣ ΑΡ. 8.

Σταθείτε πρώτα από πάνω για να δείτε τον τάφο εκεί που είναι η πέτρινη περίφραξη.

Την θέση του αίθριου εδώ πήρε ο ορθογώνιος βράχος, ο οποίος περιβάλλεται από τέσσερις πτέρυγες. Πάνω στον ορθογώνιο αυτό βράχο

είναι λαξευμένες οι ταφικές θήκες. Περάστε τώρα μέσα στον τάφο από τον κλιμακωτό δρόμο.

Ο τάφος αυτός διαφέρει από τους άλλους. Στο κέντρο του, τη θέση του αίθριου πήρε ένας βράχος που διατρέχεται από έναν διάδρομο και γύρω από τον βράχο βρίσκονται οι ταφικοί θάλαμοι. Μόλις κατεβείτε στο εσωτερικό του τάφου, στα αριστερά σας θα δείτε μία ταφική θήκη. Βρίσκεστε στον κεντρικό άξονα του τάφου και μάλλον εδώ θα ήταν και η κεντρική ταφή. Δύο πεσσοί λαξευμένοι στον βράχο στηρίζουν τον δωρικό θριγκό (τις μετόπες και τα τρίγλυφα). Στο κενό που υπάρχει ανάμεσα στους πεσσούς και το επιστύλιο, μάλλον θα υπήρχαν επίκρανα για να το στηρίζουν.

Μπροστά από την ταφική αυτή θήκη βρέθηκαν πεσμένα αρχιτεκτονικά μέλη και δύο ασβεστολιθικά αγάλματα πουλιών, πιθανότατα δύο αετών, τα οποία προκάλεσαν μεγάλο ενδιαφέρον αλλά και προβληματισμό στους αρχαιολόγους. Ενδεχομένως αυτά τα αγάλματα, τα οποία φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πάφου, να αποτελούν το βασιλικό έμβλημα των Πτολεμαίων. Λόγω αυτής της ανακάλυψης εικάζεται ότι ο τάφος αυτός πιθανόν να δέχθηκε το σώμα ενός βασιλέα της δυναστείας των Πτολεμαίων, που απεβίωσε στην Κύπρο. Εάν ισχύει μια τέτοια πιθανότητα, τότε σύμφωνα με τις ιστορικές και αρχαιολογικές ενδείξεις, πιθανότατα να ήταν ο χώρος ταφής του Πτολεμαίου του αδελφού της Κλεοπάτρας Ζ΄. Αν όμως τα αγάλματα αυτά παριστάνουν, γεράκια τότε ίσως να πρόκειται για απεικόνιση του θεού Ώρου. Ο θεός Ώρος ήταν μια αιγυπτιακή θεότητα,

ένας ηλιακός θεός, που ταυτιζόταν με τον Απόλλωνα και απεικονιζόταν ως γεράκι ή άνθρωπος με κεφαλή γερακιού. Αυτός είναι και ο θεός που παίρνει τις ψυχές στον κάτω κόσμο. Επειδή στους τάφους αυτούς έχουμε πολλές επιδράσεις από την αλεξανδρινή Αίγυπτο θα μπορούσαμε ίσως να δεχτούμε και αυτή την άποψη, αλλά και πάλι θα πρόκειται για ένα πρόσωπο πολύ σημαντικό που θα είχε αυτή την τιμή.

Υπάρχει και μια άλλη θήκη δευτερεύουσας σημασίας, την οποία θα δείτε απέναντι από το πηγάδι, με το κλιμακοστάσιο που οδηγεί στο στόμιο του πηγαδιού. Δίπλα από την ταφική θήκη βρίσκεται ο τελετουργικός θάλαμος.

Ο τάφος αυτός έχει ανασκαφεί μεταγενέστερα από τους υπόλοιπους τάφους και η ανασκαφή που έχει γίνει είναι πολύ προσεγμένη. Μέσα στον τάφο αυτό (μπροστά από την ταφική θήκη) ανακαλύφθηκαν πολλά αρχιτεκτονικά μέλη, τα οποία ήταν πολύχρωμα και βρέθηκαν πεσμένα μέσα. Πιθανόν να ήταν κτισμένα γύρω- γύρω από πάνω, για να δημιουργούν μεγαλύτερη αίσθηση της αρχιτεκτονικής, όταν βρισκόταν κανείς μέσα στον τάφο. Αυτά τα αρχιτεκτονικά μέλη βρίσκονται στο στέγαστρο που είναι δίπλα από τον τάφο.

Σε μερικές ταφές ελληνιστικής περιόδου που βρέθηκαν ασύλητες, έχουν ανευρεθεί ροδιακοί αμφορείς και αδραχτόσχημα αγγεία. Χρησιμοποιούσαν τους αμφορείς για τις τελετουργίες και τα αγγεία, για τις προσφορές στους νεκρούς, σε κρασί και νερό.

Ο τάφος πρέπει να είχε χρησιμοποιηθεί από τον 1^ο αι. π.Χ. και μέχρι τον 1^ο αι μ.Χ. και μάλλον θα καταστράφηκε από σεισμούς.